

Çalışanların Rekabetçi Tutumu: Benlik Saygısı ve Kontrol Odağının Açıklayıcı Rolü*

Derya GÜMÜŞ

*Sorumlu Yazar, Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.,
derya.gumus@vakifbank.com.tr, ORCID: 0000-0002-5841-6290*

Aysun KANBUR

*Kastamonu Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü,
akanbur@kastamonu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5950-0865*

Öz

Çalışmanın amacı benlik saygısı ve kontrol odağının örgütsel bağlamda çalışanların rekabetçi tutumunu açıklayıcı rolünün ortaya konulmasıdır. Çalışmanın temel hipotezleri “çalışanların benlik saygısı ile rekabetçi tutumları arasında bir ilişki olup olmadığı” ve “çalışanların kontrol odağı ile rekabetçi tutumları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını” tespit etmek üzere yapılandırılmıştır. Çalışmanın örneklemini Kastamonu il merkezi ve ilçe sınırları içinde yer alan kamu, özel ve katılım bankalarında çalışan kişiler arasındaki 322 birey oluşturmaktadır. Araştırmada Roosenberg’in Benlik Saygısı Ölçeği (1963), Rotter’in Kontrol Odağı Ölçeği (1966) ve Akbayırlı’nın Rekabetçi Tutum Ölçeği (1998) kullanılmıştır. Elde edilen bulgular çalışanların benlik saygısının rekabetçi tutum ve rekabetçi tutumun alt boyutları olan rekabet hazzı, sonuç odaklılık ve kıyaslama üzerinde etkisi olduğunu göstermekte iken çalışanların kontrol odağı ile rekabetçi tutumları arasında anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Benlik Saygısı, Kontrol Odağı, Rekabetçi Tutum.

JEL Kodu: D23, M10.

Competitive Attitude of Employees: Explanatory Role of Self-Esteem and Locus of Control†

Abstract

The aim of the study is to reveal the explanatory role of self-esteem and locus of control on employees' competitive attitudes in the organizational context. Main hypotheses of the study are composed to determine if “there is a relationship between employees' self-esteem and competitive attitudes”, and “there is a significant difference between employees' locus of control and competitive attitudes”. Sample of the study consists of 322 employees working at banks located in the city center of Kastamonu and its districts. Rosenberg Self-Esteem Scale (1963), Rotter's Locus of Control Scale (1966), and Akbayırlı's Competitive Attitude Scale (1998) were utilized in the study. Findings of the study show that employees' self-esteem has an effect on competitive attitude and competition pleasure, result-orientation and comparison as subdimensions of competitive attitude while there isn't found any significant difference between employees' locus of control and competitive attitudes.

Keywords: Self-Esteem, Locus of Control, Competitive Attitude.

JEL Codes: D23, M10.

* Bu çalışma “Benlik Saygısı, Kontrol Odağı ve Rekabetçi Tutum Arasındaki İlişkinin Örgütsel Bağlamda İncelenmesi” isimli, D. GÜMÜŞ tarafından hazırlanan, A. KANBUR danışmanlığında, 2018 yılında tamamlanan Yüksek Lisans Tezinden türetilmiştir.

† Extended abstract is presented at the end of the article.

Geliş Tarihi (Received): 20.05.2020 – Kabul Edilme Tarihi (Accepted): 21.12.2021

Atıfta bulunmak için / Cite this paper:

Gümüş, D. ve Kanbur, A. (2021). Çalışanların rekabetçi tutumu: Benlik saygısı ve kontrol odağının açıklayıcı rolü. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi*, 11 (2), 673-700. Doi: 10.18074/ckuiibfd.740375.

1. Giriş

İş yaşamı teknolojideki gelişmeler ve çevresel faktörlerin etkisi ile birlikte giderek zorlaşmaktadır. İnsanoğlunun karmaşık yapısı bu zorluklara eklendiğinde çalışma hayatı ve iş ortamı çalışanları daha da yormaktadır. Birey yaşamının her döneminde olduğu gibi iş yaşamında da çevresiyle etkileşim kurmaya çalışırken birçok zorlukla karşılaşmaktadır. Bunlarla mücadele edebilmesi için gerekli güç ise yine kendisindedir. Benlik kavramı kişinin kendini algılaması ve kendine yönelik inanışlarıdır. Benlik saygısı, bireyin kendini tanıması, kendini beğenip kendinden hoşnut olması durumu olarak ifade edildiğinden kişinin benlik saygısının düşük ya da yüksek olması içinde bulunduğu toplumda önem arz etmektedir. Benlik ve benlik saygısı kavramının bireyde anlam kazanması, kendini tanıması, yapabileceklerinin veya yapamayacaklarının farkında olması iş ortamında kişiye fayda sağlayacaktır. Benlik saygısının düzeyi kişiyi içinde bulunduğu çevrede olay ve durumları kontrolü altına almaya yöneltmekte, başına gelen ya da gelebilecek olaylara yüklediği anlamı değiştirebilmektedir. Benlik saygısının yüksek olduğu bireyler mücadeleyi seven, özgüven sahibi ve başarı yolunda gayret sarf eden yönlerinin ağır basmasıyla rekabet odaklı olarak düşünülebilir.

İnsan, yapısı gereği içinde bulunduğu sosyal çevrede farklılık yaratmaya, kabul görmeye ve çevresindekileri kontrolü altına almaya çalışmaktadır. Kontrolün iç odaklı olması bireylerin motivasyonlarını arttırmakta, onları daha yaratıcı olmaya ve akademik anlamda daha başarılı olmaya yöneltmektedir. Dış kontrol odaklı bireyler ise edilgen, kuşkucu, mücadeleyi sevmeyen, başına gelen olayların sebebini şansa veya kadere bağlayan kişiler olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla iç kontrol odaklı bireylerin rekabetçi tutum sergileme eğiliminde olacağı dış kontrol odaklı bireylerin ise rakipleri karşısında pasif durumda olacağı düşünülebilir. Bireylerin dinamik çalışma koşullarında başarılı olabilmeleri için iç kontrol odaklı olma inancının yüksek olması ve durum ya da olaylara yüklediği anlamları kendi tutum ve davranışlarının bir sonucu olarak görmesi gereği beklenmektedir.

Rekabetin yoğun olduğu iş yaşamında yüksek benlik saygısına sahip olmak ve iç kontrol odaklı olmak bireyleri rekabete ve rakiplerini geçmeye yönelterek rekabet ortamlarında başarılı olmasını sağlayabilir. Bu bağlamda yazında benlik saygısı ve kontrol odağı ile rekabetçi tutumun ilişkisini teorik ve görgül bağlamda irdeleme ihtiyacı doğmaktadır. Araştırmanın amacı çalışanların rekabetçi tutumlarında benlik saygısı ve kontrol odağının açıklayıcı rolünün incelenmesidir. Araştırmanın örneklemini dinamik bir rekabet ortamı içinde var olduğu düşünülerek bankacılık sektörü olarak belirlenmiştir. Araştırma konusuyla ilgili olarak yazın incelendiğinde benlik saygısı (Baumeister, Tice ve Hutton, 1989; Doğan ve Eryılmaz, 2013; Kuster, Orth ve Meier, 2013; Aziz, Zmary ve Wuensch, 2017) ve kontrol odağı (Basım ve Şeşen, 2008; Akbolat, Işık ve Uğurluoğlu, 2011;

Çetin, 2011; Kaya, 2016; Ayaz, Kurşuncu ve Çavuş, 2020; Tekeli ve Özkoç, 2021) ile ilgili birçok araştırma yapılarak her iki kavramın ayrı ayrı incelendiği gözlenmektedir. Bazı çalışmalarda da iki kavram arasındaki ilişkinin hem örgütsel hem de bireysel anlamda araştırıldığı görülmektedir (Arıcak, 1995; Kararımak ve Çetinkaya, 2011). Bunun yanı sıra rekabet yazında sıkça vurgulanan bir kavram olmasına karşın rekabetçi tutum ile ilgili araştırmaların yetersiz olduğu da dikkat çekmektedir (Erdoğan, 1999; Malkoç ve Erginsoy, 2008). Benlik saygısı ve kontrol odağını rekabetçi tutum ile bağdaştırarak örgütsel düzeyde incelenmesine yönelik herhangi bir çalışmaya ise rastlanmamıştır. Bu araştırmanın yazında gerek rekabetçi tutumu gerekse rekabetçi tutumun benlik saygısı ve kontrol odağı ile ilişkisini incelemeye yönelik eksikliğe önemli katkı sağlayacağı ve üzerinde durulan bu kavramlarla ilgili ilerideki araştırmalara destek sunacak özgün bir çalışma olacağı düşünülmektedir.

2. Kavramsal Çerçeve

Bu bölümde araştırmanın temel değişkenleri olarak benlik saygısı, kontrol odağı ve rekabetçi tutum kavramları ile ilgili yazın taraması ele alınmakta ve araştırmanın amacı doğrultusunda benlik saygısı ve kontrol odağı ile rekabetçi tutum arasındaki ilişkinin teorik arkaplanı üzerinde durulmaktadır.

2.1. Benlik Saygısı

Benlik kavramı TDK'da bir bireyin kişiliği, öz varlığı, kendilik, onu kendisi yapan şey, kendi kişiliğine önem verme, şahsiyet, kibir, kişiliğini üstün görme, gurur şeklinde tanımlanabilmektedir (TDK, 2018). Benlik kavramı açıklamaları James (1963) ile ortaya çıkmış olup devam eden yıllarda psikoloji alanında en çok tartışılan kavramlardan biri olmuştur. James, benliğin bireyin vücudu, özellikleri, sahip oldukları, ailesi ve arkadaşları gibi kişinin kendisinin sayabileceği her şeyden meydana geldiğini ifade etmiştir. Benlik en genel anlamda bireyin kendisinin ne olduğunu söyleyebileceği her şeyin toplamı olarak tanımlanabilir (Delikoyun, 2017). Benlik, bireylerin kendi kimliği, yetenekleri, değeri, değer yargıları, amaçları ve sınırları gibi kendisi hakkındaki duygularının, düşüncelerinin ve davranışlarının tamamı olup, kişinin kendi benliğine dair tanımı ve kendine dair zihinsel tablosudur (Yıldız, 2006). Benlik; bireyin kendini algılayış biçimi ve kişinin kendini nasıl gördüğü, kişiliğine dair kanılarının neler olduğu şeklinde tanımlanmıştır (Odabaşı ve Barış, 2007).

Benlik saygısı kavramı ilk kez William James tarafından "bireyin başarısının girişimlerine oranı" olarak tanımlanmıştır ayrıca Rosenberg (1965), benlik saygısı kavramını "kişinin kendisine dair olumlu ve olumsuz tutumları" şeklinde tanımlamıştır (Kaya ve Saçkes, 2004). Coopersmith (1967), benlik saygısını, "kişinin kendini yeterli, önemli ve de değerli olarak değerlendirmesi" şeklinde ifade etmiştir (Doğan ve Eryılmaz, 2013). Bireyin kendi benliğini beğenmesi, kendine ait benliği onaylayıp, kendinden memnun olması durumudur (Yavuzer,

2000). Günümüzde çoğu araştırmacı benlik saygısı kavramının öğrenilen bir fenomen ve bireyin hayatı boyunca süren bir süreç olduğunu kabul eder. Öğrenme süresi olarak görülen bu dönem, kişinin sosyal çevresi ile etkileşimi şeklinde ele alınmaktadır (Karadağ, Güner, Çuhadar ve Uçan, 2008). Benlik kavramı ilk yetişkinlikte ve ergenlikte oldukça önemli olan yaşam boyu devam eden ve aktif bir zaman dilimi içerisinde gelişmektedir. Benliğin gelişimi sırasında kendisi ve içinde bulunduğu çevre ile ilgili olumlu uyaranlar alan kişi, kendini önemli görecektir ve böylece kendisine saygı duyacaktır. Dolayısıyla benliğin gelişimi, uyumu ve sürekliliği kişinin benlik saygısına bağlıdır (Günday, 2010).

Benlik saygısının gelişimi üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde kuramsal bağlamda ilk olarak Morris Rosenberg (1965) daha sonraları ise Stanley Coopersmith (1967)'in açıklamaları karşımıza çıkmaktadır. Rosenberg, benlik saygısının değerler sisteminden oluştuğunu söylemekte ve benlik saygısında sosyal kimlik ve buna bağlı olarak verilmiş veya kazanılmış statü, aile, etnik grup ve çevre faktörlerin etkisi üzerinde durmaktadır. Bu çerçevede kendini değerlendiren kişi, benliğine olumlu ya da olumsuz atıflarda bulunmaktadır (Rosenberg, 1965). Coopersmith, benlik saygısı incelemelerini öznel ifade (bireyin benlik algısı ve kendini tanımlaması) ile davranışsal ifade (halihazırda dışarıda gözlenebilen, bireyin benlik saygısının açık davranışsal ifadesi) olarak iki bölüme ayırmıştır (Coopersmith, 1967; Yenidünya, 2005). Rosenberg'in araştırmaları ergenlik dönemindeki olumlu benlik imajı gelişimine odaklanmıştır. Coopersmith ise araştırmalarında benlik saygısının gelişimiyle ilgilenmiştir. Rosenberg'in benlik saygısı herhangi bir boyutu olmayan fenomen olup Coopersmith için benlik saygısı oldukça karmaşıktır (Arıcak, 1995).

Yazın taramasında benlik saygısının düzeyi ile ilgili yüksek benlik saygısı ve düşük benlik saygısı olarak iki kavramla karşılaşılmıştır. Yüksek benlik saygısı, genellikle 'sağlıklı' davranış ile ilişkili olup bir kişinin önemli ölçüde iyi olduğu duygusunu ifade ettiğinden kişi yüksek benlik saygısına sahip olduğunda kendisini pozitif değerlendirmekte ve güçlü yönleri hakkında kendini iyi hissetmektedir. Benliğin önemli taraflarından biri olan kendini iyi hissetmek bireyin herhangi bir yönde farklı olmaya gitmek istemediği anlamına gelmemektedir. Kendine güvenen birey zayıf olduğunu düşündüğü yönlerini iyileştirmeye çabalamaktadır (Özdemir, 2004). Benlik saygısı düşük olan kişilerin kendine güvenleri azdır, kolayca ümitsizliğe kapılırlar, farklı ya da kabul görmeyecek bir fikir ileri süreceklerini düşünerek endişe duyarlar ve kendilerini ifade etmektan kaçınırlar. Grup halindeyken katılımcı olmaktan ziyade dinleyici tarafta olmayı tercih ederler (Korkmaz, 1996). Düşük benlik saygısı olan bireyler öncelikle başarısızlığa, yaşanması muhtemel kayıplara ya da benlik saygısını kaybetme riskine odaklanarak benliği korumak yönünde motive olur iken yüksek benlik saygısı olan bireyler öncelikle olumlu bir tutumla benlik saygısını daha fazla yükseltmeye odaklanarak benliği destekleme yönünde motive olmaktadır (Baumeister, Tice ve Hutton, 1989'dan aktaran Balkıs ve Duru, 2010).

2.2. Kontrol Odağı

Bireylerin ailevi ve iş ortamlarında başına gelen olayların sebeplerini neler ile ilişkilendirdiği konusu günümüzde bilim adamlarının dikkatlerinden kaçmamıştır. İnsanlardan bazıları, yaşadıkları çeşitli olayları, başarı ya da başarısızlıklarını kontrol altına alabileceklerini düşünürlerken, bazı bireyler ise kaderin ve şansın bu tip olaylarda esas sebep olduğunu düşünmektedirler. Bu düşünce farklılıkları birçok davranış şeklini değiştirebilmektedir (Baltaş ve Baltaş, 2000). Kontrol odağı kavramı bireyin olayları yönlendirme odağı şeklinde açıklanabilir (Erkmen ve Çetin, 2007).

Sosyal Öğrenme Kuramı içerisinde kontrol odağı kavramı ilk olarak Rotter tarafından ele alınmıştır. Rotter'e göre kontrol odağı kişiliğin bir boyutu olduğundan kişilerin beklentilerinin iç veya dış pekiştiricilerden hangisi ile karşılandığını belirlemektedir. Bireylerin kurduğu bu bağlamlar kendisi dışındaki diğer bireyler ya da kader, şans gibi faktörlere olabileceği gibi şahsi tutum ve davranışlarının bir neticesine de bağlanabilmektedir. Rotter'in geliştirdiği bu tanımlamalardan yola çıkarak, kontrol odağı ödüllendirme ve cezalandırmaların birey tarafından ya da bireyin çevresindeki faktörler tarafından denetlendiğine dair beklentilerdir (Rotter, 1966). Kontrol odağı kavramı, bireylerin kendi kaderlerini kontrol edebilme seviyesi ile ilgili sahip oldukları genel beklentiler olup, örgütsel davranışı etkileyen önemli kişilik özelliklerinden biridir (Kaya, 2016).

Kontrol odağı ile ilgili yapılan kuramsal açıklamalarda en çok Sosyal Öğrenme Kuramı ve Yükleme Kuramı karşımıza çıkmaktadır. "Sosyal Öğrenme Kuramı", öğrenme sürecine odaklanmıştır (Driscoll, 2012). Sosyal Öğrenme kavramı ilk kez Rotter tarafından kullanılmakla birlikte Sosyal Öğrenme Kuramı olarak ise 1960'lı yıllarda A. Bandura'nın yaptığı akademik çalışmalar sonucu ortaya konmuştur (Korkmaz, 2015). Bandura'ya göre öğrenme, önemli seviyede gözlem, öykülenmelerle (taklit) ve deney yaşantılarıyla ortaya çıkabilmektedir (Topses, 2009). "Sosyal Öğrenme Kuramı" günümüz toplumunda psikoloji ve eğitim alanında oldukça önemli bir yere sahiptir. Kimi zaman "Sosyal Bilişsel Kuram" olarak da isimlendirilen bu kuram insanın öğrenmesinin bireysel, davranışsal ve çevresel etkenlerin karşılıklı etkileşimi neticesinde oluştuğunu ileri sürmektedir (Bayrakçı, 2007). Sosyal Öğrenme Kuramı'nda bireyin davranışlarının oluşumunu etkileyen bir faktör olarak kontrol odağı, özellikle davranışların neticesinde alınan uyarıcılarla ilgili genelleştirebildiğimiz beklenti olarak da açıklanmaktadır. İnsanların belli bir davranışla alakalı olarak edindiği olumlu bir tecrübe bireyde de olumlu bir beklentiye yol açacak olup, yaşadığı olumsuz ya da negatif bir tecrübe hedefe ulaşmadaki beklentiye azaltacak böylece birey gelecekteki hareketlerini buna göre belirleyecektir (Küçükkaragöz, 1998). "Yükleme Kuramı", Fritz Heider (1958) tarafından başlatılmıştır. Yükleme kuramı insan davranışıyla ilgili 'neden, nasıl, niçin' gibi soruların cevaplarını bulma ve anlamaya yönelik yapılan bilimsel

çalışmaları kapsamaktadır (Küçükkaragöz, 1998). Heider'e göre, bireyler nedensellik yükleme yoluyla iki temel gereksinimlerini giderirler. Bunlardan ilki, tutarlı ve dengeli bir dünya görüşüne sahip olmak, ikincisi ise çevreyi kontrol edebilmektir. Bireylerin davranışlarının nedenlerini açıklayabilir ve nasıl davranabileceklerini önceden kestirebilirsek dünyayı daha tutarlı ve daha kontrol edilebilir algılayabiliriz. Heider davranışı etkileyen ve oluşturan iki tür etmeden söz eder. Bunlar içsel faktörler (yetenek ve yorgunluk gibi kişisel özellikler) ve dışsal faktörlerdir (kurallar, hava durumu gibi çevresel özellikler). Davranışın kaynağını içsel kontrolde gören kişiler, eylemlerinin nedenini genellikle kendileri ile ilgili faktörlere bağlarlar. Buna karşılık, dışsal kontrole inanan bireyler davranışlarının nedenini kismet, kader, şans gibi dış faktörlere dayandırmaktadırlar (Can, Azizoglu ve Aydın, 2015).

Kontrol odağı kavramı üzerine yapılan araştırmalar ve incelemeler yazında kontrol odağının kavramının iç kontrol odağı ve dış kontrol odağı olarak ele alındığını göstermektedir. İç kontrol odağı, bireylerin davranışlarının sonucundaki ödül ve cezaların büyük bir oranda bireyin kendisi tarafından kaynaklanması, bunların ortaya çıkışında daha çok kendi tutum ve davranışlarının etkili olduğu yönünde bireyin genel inancı ya da genel beklentisi olarak ifade edilmektedir (Yeşilyaprak, 1990). İç kontrol odağına sahip bireyler, dış faktörleri yönlendirme konusunda daha fazla gayret göstermekte, bu konuda kabiliyetlerine, yapıp yapamayacaklarına veya başarı ya da başarısızlıklarına daha fazla dikkat etmektedirler (Çetin, 2011). Dış kontrol odaklılık, ödül ve cezaların, başarı ve başarısızlıkların bireyin kendi dışındaki güçlerce (Tanrı, şans, kader gibi) yöneltildiği, böylece ödüle ulaşmada ve cezadan kaçınma ya da başarılı olma ve başarısız olma konusunda bireysel çabaların etkili olamayacağı yönündeki beklentilerdir (Yeşilyaprak, 1990). Dış kontrol odağına sahip bireyler, çevresi üzerinde kontrollerinin olmadığını düşünmelerinden dolayı daha edilgen, risk alamayan, başkalarına ve kendilerine daha az güvenen, fırsatlara odaklanamayan ve yeniliklere açık olmayan kişiler olarak tanımlanabilir (Basım ve Şeşen, 2008; Çınar ve Karcioğlu, 2013).

2.3. Rekabetçi Tutum

Rekabet, rakipler karşısında bir avantaj elde etmeye çalışma sürecidir ve doğal olarak aynı çevrede yaşayan organizmalar arasında ortaya çıkan bir durumdur. Rekabet, kişisel, grupsal ve kurumsal olarak sürekli kullanılan kavramların başında gelmektedir (Kayabaşı, 2014). Rekabet genel olarak aynı amacı güden kimseler arasındaki çekişme ya da yarışma olarak tanımlanabilir. Rekabet ile ilgili tanımlamalar hangi alanda yapılırsa yapılsın ortak özelliği aynı unsurlardan oluşmaya odaklanmasıdır. Bu ortak unsurlar birden fazla kişinin, aynı amaca ulaşmak için çekişmesi ve çaba harcamasıdır (Uray, 2010). Rekabet genel olarak bütün canlılarda mevcuttur. Rekabetin ortamı farklılık göstermekle birlikte, amaçları da farklı olmaktadır. Örneğin rekabete katılan örgüt ise piyasa ekonomisi

içindeki amacı en iyi üretimi gerçekleştirip, karını maksimum seviyeye çıkarmaktır. Birey ise faaliyetleri ile en yüksek faydayı ya da başarıyı sağlamak, ülke ise, küreselleşen dünyada daha fazla söz sahibi olmak, ülke çıkarlarını en üst düzeyde tutmaktır (Uysal, 2000).

Rekabet geçmişten bugüne, ilk insandan modern çağımıza kadar insanların yaşamlarını sürdürebilmeleri, toplum içinde varlıklarını devam ettirebilmeleri ve çevresine göre en iyisi olma arzularının bir sonucu olarak, olması gereken düzene ulaşabilmelerinin en temel koşuldur. Olması gereken düzen sağlanırken gereksiz ve zayıf olanların çıkartılması rekabetin bir sonucu olmakla birlikte hazırdaki düzeni daha planlı ve işlevsel hale dönüştürmenin de bir anahtarıdır (Yorgancılar, 2006). Rekabetçilik, asıl gücünü başarıma ihtiyacından alan ve çevresinde en iyisi olma ya da mükemmeliyeti yakalama ihtiyacıyla, hayatın herhangi bir anında çevresindeki bireyleri geride bırakarak, çevresindeki bireylerden daha fazla başarı elde etmek için çabalamak, kendini bu doğrultuda çalıştırmak ya da hedeflenen amaca yönelik çabalarda bulunmayı içeren tutumdur (Akbaşlı ve Aydın, 2000).

Rekabet kavramının kuramsal temelinde Sigmund Freud, Alfred Adler, Karen Horney ve Erich Fromm'un çalışmaları ön plana çıkmaktadır. Freud, insanın kişilik yapısını oluşturan dinamik güçleri tanımlamaya çalışmıştır. 'Narsizm Üzerine' yaptığı çalışmalardan yola çıkarak yaşam içgüdüsünü dış dünyaya yönlentileceği yerde, ben'in kendisinde korunmasıyla açıklar (Gençtan, 2013). Freud saygınlık kazanma uğraşlarının narsistik eğilimlerin ifadesi olduğunu düşünmüştür. Güçlü ve zengin olma uğraşları ile bunlarda varolan düşmanlık duygularını da en başta 'anal-sadistik evre'nin ortaya çıkış şekilleri olarak değerlendirmiştir (Horney, 2007). Adler'e göre doğum sırası bile rekabetin duygusunun hissedildiği durumlardan biridir. İlk çocuk, önce tek çocuktur ailede. Ne var ki, ikinci çocuk dünyaya gelir gelmez tahtından aşağı edilmiş görür kendini ve doğal olarak değişikliğe başkaldırır (Adler, 1998). Güç, saygınlık ve zenginlik kazanmak için gösterilen nevrotik uğraşların ortaya çıkmasındaki rolünü ve bu nevrozların hangi maskelerin altında kendilerini gösterdiklerini görmek ve bunların önemini vurgulamak Alfred Adler'in başarısıdır (Horney, 2007). Horney yaptığı çalışmalarda nevrotik kişiler üzerindeki rekabetçi tutumu araştırmıştır. Nevrotik rekabet, sıradan rekabetten üç yönüyle ayrılır. Hiç gereği olmayan yerlerde bile nevrotik insan sürekli olarak kendisini diğer insanlarla kıyaslar; nevrotik rekabet yalnızca diğerlerinden daha başarılı, daha tanınmış olma değil, olağandışı ve eşsiz olma isteğidir; nevrotik bireyin hırsının altında gizlenmiş olan düşmanlık duygusudur ve 'Benden başka hiç kimse güzel, başarılı, yetenekli olmayacak' şeklindeki tutumudur. Bununla birlikte, nevrotik rekabetçilik, yıkıcı yapısı nedeniyle ortalama zarardan daha fazla zarar verir (Horney, 2007). Fromm'a göre kapitalizm, insanı insanlık dışı bir otomatikleşmeye dönüşüm tehlikesiyle karşı karşıya bırakmıştır. Bunun bir çıktısı olarak dayanışma ve sevgi ilkesi yerine bireyci ve bencil davranış biçimi, toplumsal yaşamın değil aşırı üretim ve tüketimin hâkim olduğu kapitalizm nesnesi pazarın yaşamdan daha üstün

tutulması ile sonuçlanmıştır. Güç, eylemin değil ‘maddi varlıkların’ göstergesi haline gelmiştir. Bu şekilde bozulan toplumun çarpık yapısı; tutkuyla tüketen, harcayan, hırslı, rekabetçi ve bunları destekleyen insan yapısını ortaya çıkarmaktadır (Fromm, 2001).

Rekabetçi tutum, benzeri olmayan bir değer karması oluşturabilmek için bilinçli ve ciddi olarak farklı etkinliklerin tercih edilmesi olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir açıklamayla, örgütü, rakiplerden ayıran yeteneklerin maksimuma çıkarılması amacı ile örgütlerin pozisyon alması olarak tanımlanabilir (Karaca, 2012). Bireysel bağlamda incelendiğinde, insanoğlu, varolduğu andan itibaren bir gruba ait olmayı ve içinde yaşadığı toplumun bir parçası olmayı istemekle beraber, bireyselliğini sürdürme, kendini gerçekleştirme ve diğer bireylerden farklı ve özel olma isteği içindedir. Bu istek bireyleri rekabetçi tutum sergilemeye yöneltmektedir (Malkoç ve Erginsoy, 2008). Nitekim “Oyun Teorisi” üzerine yapılan çalışmalarda “Mahkumların İkilemi Oyunu”na ilişkin çalışmalarında Deutsch bireylerarası ilişkilerde insanların üç farklı biçimde davrandığı üzerinde durmuş ve bunları işbirlikçi (hem kendi hem de diğerlerinin çıkarını düşünen), bireysel davranan (diğerleri ile ilgilenmeden kendi çıkarlarını en üst düzeye çıkarmayı hedefleyen) ve rekabetçi (kendi çıkarlarını düşünen ve aynı anda diğerlerinden daha iyi olmaya çalışan) olarak açıklamıştır (Erdoğan, 1999). Rekabetçi olmanın ve rekabetçi tutum sergilemenin esasında insanoğlunun doğasında var olduğu ifade edilebilir.

2.4. Benlik Saygısı ve Kontrol Odağı ile Rekabetçi Tutum Arasındaki İlişki

Bireylerin kendine dair düşünceleri pozitif ve olaylara karşı denetim inancı içsel faktörlere bağlı olduğu durumlarda daha olumlu duygular yaşayacağı söylenebilir. Birey hayatını devam ettirdiği sürece birçok stres barındıran olaya ve duruma maruz kalabilir. Bireylerin benlik saygısı düzeyleri arttıkça, zorluklarla ve stresle baş edebilme direnci yani psikolojik sağlamlığı da artmaktadır. Bireylerin kendine verdiği değer ve önem arttıkça, çevresinde gelişen krizleri çözmesi, sıkıntılı süreçlerden sonra çevresine uyum sağlaması ve mücadele gerektiren hayat şartlarıyla başa çıkabilmesi kolaylaşmaktadır. İç kontrol odaklı olma ise, bireyin hayatındaki olaylar üzerinde daha fazla kontrolünün olması inancına sahip olması anlamına gelmektedir. İç kontrol odağına sahip kişilerin psikolojik olarak daha sağlam oldukları belirtilebilir. Kişinin kendisini önemli hissetmesi gibi, kendi iç kaynaklarına yükleme yapması kişinin, kişisel sorumluluk düşüncesine sahip olabilmesi açısından oldukça önemli bir durumdur. Benlik saygısı ve iç kontrol odağı yüksek olup duygusal boyutta pozitif duyguları daha fazla yaşayan kişilerin psikolojik dayanıklılığa sahip kişiler olacakları açıkça görülebilir. Bu özelliklere sahip bireylerin, hayatın farklı alanlarında sık sık maruz kalınan sıkıntı ve stres barındıran olaylarla daha başarılı şekilde baş eden kişiler olmaları beklenmektedir (Kararımak ve Çetinkaya, 2011).

Bazı bireylerin rekabete daha yatkın ya da rekabetçi ortamlarda daha çok bulunması bireysel farklılıklar açısından ele alındığında, rekabetçi tutumların görülmesinde kişilik özelliklerinin önemli bir etkiye sahip olduğu da ifade edilebilir. Burger (2006), kişiliği tanımlarken, kişinin kendinden kaynaklandığı kişilik içi süreçleri ve tutarlı davranış kalıpları olduğunu, burada önemli olan nokta olarak ise kişiliğin kendi içinde tutarlı olması gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu tutarlı davranış kalıpları her zaman ve her durumda gözlemlenebilmekte olup bugün dışa dönük olan bir bireyin yanında dışa dönük olması beklenmektedir. İş yerinde rekabetçi olan bireyin büyük olasılıkla sporda da rekabetçi olacağı düşünülmektedir. Eğer kişilikten bahsediliyorsa davranışların sadece içinde bulunan duruma verilen tepkiler olarak ele alınmaması gerektiği; kişiliğin, bireyin nasıl davranacağını, ne hissedeceğini etkileyen ve içinde gelişen bütün duygusal, güdüsel ve bilişsel süreçleri kapsadığı ifade edilmektedir (Burger, 2006; Birel, 2012). Kişilerin yaşam alanlarındaki benlik algıları, motivasyonu, kişilik tipleri bireylerin rekabetçi tutum ve davranışlarda bulunmasını etkileyen unsurlar olarak da karşımıza çıkmaktadır. Rekabetçiliğin temel ayağını rekabetçi tutumun yönü ve derecesi oluşturmaktadır. Rekabetçilik ise bireyin kendisine dair yapabildiğinin daha mükemmelini, daha iyisini yapma veya çevresindeki kişilere göre en iyisini yapabilmesi durumudur (Akbayırılı, 1998). Rekabetçi tutumun benlik saygısı ile ilişkisinin açıklanmasında Festinger (1954)'in Sosyal Karşılaştırma Teorisi temel alınabilir. Festinger, nesnel standartlar bulamadıklarında bireylerin başkalarıyla karşılaştırarak görüşlerini ve becerilerini değerlendirme dürtüsü taşıdıklarını ileri sürmüştür. Daha sonraki araştırmalar nesnel standartlar olsa dahi bireylerin görece konumlarını belirlemek üzere bu karşılaştırmayı yaptığını belirtmektedir (Aydoğan, Erden, Bıyık ve Bingöl, 2017). Sosyal karşılaştırma, bireyin kendisine yönelik bir yargı oluşturabilmesi ve bu yargıya varabilmek için başkalarını ölçüt olarak kendini değerlendirmesi sürecidir (Kaya ve Savaşlı, 2020). Bireyler bu karşılaştırma süreci ile kendilerini anlamlandırarak rekabete yönelebilir. Bireyler benlik saygısı düzeyleri ile ilişkili olarak bu karşılaştırma eğilimine yöneldiklerinde benlik değerini arttırmayı arzulayabilir (Aydoğan vd., 2017). Bu bağlamda araştırmanın birinci hipotezi aşağıdaki şekilde yapılandırılmıştır.

H₁: Çalışanların benlik saygısı ile rekabetçi tutumları arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

- H_{1a}: Çalışanların benlik saygısı ile rekabetçi tutumlarının rekabet hazzı boyutu arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.
- H_{1b}: Çalışanların benlik saygısı ile rekabetçi tutumlarının sonuç odaklılık boyutu arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.
- H_{1c}: Çalışanların benlik saygısı ile rekabetçi tutumlarının kıyaslama boyutu arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

Kontrol odağı ile rekabetçi tutum arasındaki ilişki Heider'in (1958) çalışmalarını esas alan Weiner'in (1985) Atfetme Kuramına dayandırılabilir. Heider, içsel motivasyonlu bireylerin davranışları sonucu karşılaştığı sonuçları içsel faktörlere bağladığını iddia ederken dışsal motivasyonlu bireylerin şans gibi faktörlere dayandığını iddia etmektedir. İçsel motivasyonlu bireylerin kişilik, yetenek ve becerilerine yönelik algılarının motivasyonlarının belirleyicisi olduğu iddia edilmektedir. Bundan yola çıkan Weiner bireylerin davranışları sonucu karşılaştığı sonuçların nedenini kendine bağlayarak olumlu veya olumsuz sonuçlarla yetenek, beceri ve kişiliğini ilişkilendirdiğini iddia etmektedir (Specht, Fichtel ve Meyer, 2007). Kontrol odağı ile rekabetçi tutum arasında ilişki olabileceğine yönelik varsayım Weiner'in bireyin algılarına yönelik sınıflandırmasıdır. Weiner bireyin davranışlarının sonuçlarını değerlendirirken yetenek, çaba, şans ve işin zorluğu algılarına odaklandığını iddia etmektedir (Specht vd., 2007). Bu algı boyutlarının etkileşimi bireyin o yaşam alanında içsel veya dışsal kontrol odaklı olmasını belirlemektedir. Bu bireyler davranışlarının sonuçlarını içsel motivasyonlarına bağlarken rekabet için becerilerini de arttırmak isteyecektir. İç kontrol odaklı bireyler daha çok iş motivasyonu gösterme eğilimindedir ve ödüle ulaşmak ya da hedefi başarmak için daha fazla çaba sergilemektedirler. Çünkü başarıya ulaşacaklarına ve çalışmalarının iyi performans ile sonuçlanacağına daha fazla inanmaktadırlar. Birçok durumda iç kontrol odağına sahip bireyler, yüksek düzeyde performans ve ödül beklentisindedirler. Ancak performansa ilişkin ödül bulunmadığında, performans ve ödül beklentileri dış kontrol odağına sahip bireylerden farklı olmamaktadır (Spector, 1982'den aktaran Demirkan, 2006). Bu bağlamda araştırmanın ikinci hipotezi aşağıdaki şekilde yapılandırılmıştır.

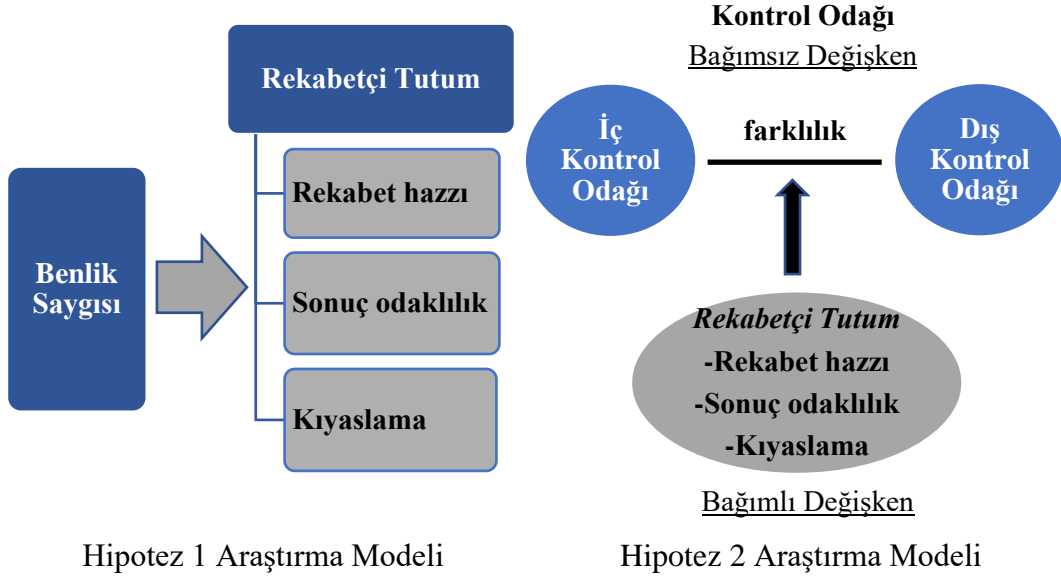
H₂: Çalışanların kontrol odağı ile rekabetçi tutumları arasında anlamlı bir fark vardır.

H_{2a}: Çalışanların kontrol odağı ile rekabetçi tutumlarının rekabet hazzı boyutu arasında anlamlı bir fark vardır.

H_{2b}: Çalışanların kontrol odağı ile rekabetçi tutumlarının sonuç odaklılık boyutu arasında anlamlı bir fark vardır.

H_{2c}: Çalışanların kontrol odağı ile rekabetçi tutumlarının kıyaslama boyutu arasında anlamlı bir fark vardır.

Araştırmada bankacılık ve finans sektöründe çalışanların benlik saygısı, kontrol odağı ve rekabetçi tutumları arasındaki ilişkinin belirlenmesi için yukarıda yapılandırılan hipotezler doğrultusunda oluşturulan araştırma modelleri Şekil 1'de yer almaktadır.

Şekil 1: Araştırma Modeli

Araştırmanın birinci modelinde bireylerin benlik saygısı ile rekabetçi tutumları arasındaki ilişkinin ortaya konulması hedeflenmiştir. Araştırmanın ikinci modelinde ise bireylerin kontrol odağı inançları ile rekabetçi tutumları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığının ortaya konulması hedeflenmiştir. Şekil 1’de üzerinde durulan iki araştırma modeli doğrultusunda araştırmanın temel değişkenleri; benlik saygısı, kontrol odağı ve rekabetçi tutum olarak ele alınmaktadır.

3. Yöntem

Bu bölümde iş yaşamında bireylerin benlik saygısı ile rekabetçi tutumları arasındaki ilişkiyi ve bireylerin kontrol odağı inançlarının rekabetçi tutumları açısından farklılık gösterip göstermediğini incelemek üzere yapılandırılan bu araştırmanın örnekleme ile veri toplama süreci ve veri toplama araçları üzerinde durulmaktadır.

3.1. Örnekleme

Araştırmanın evrenini Kastamonu il merkezi ve ilçe sınırları içinde mevcut kamu, özel ve katılım bankalarında çalışan kişiler oluşturmaktadır. Kastamonu il merkezi ve 20 ilçesinde 586 banka çalışanı bulunmaktadır (TBB, 2017). Araştırmanın yürütülmesi sürecinde 452 banka çalışanına ulaşılabilmiş, bunlardan 352 çalışandan geri dönüş sağlanabilmiştir. Cevaplanan anket formlarının incelenmesi sonucunda ise 30 anket eksik veri içermesi nedeniyle veri analizine tabi tutulmamıştır. Sonuç olarak araştırmanın örneklemini 322 banka çalışanı oluşturmaktadır.

Araştırmada banka ya da şube ayrımına gidilmemiştir. Günümüz piyasa şartlarında tüm bankalar arasında ya da aynı bankanın kendi şubeleri arasında da hedef gerçekleştirme amacı ve aynı rekabetçi tutum görülmektedir. Bu nedenle katılımın sağlandığı bankalar ve şubeleri, aynı performans düzeyinde kabul edilmiştir. Katılımcılara anket formu dağıtılmadan önce ilgili banka şube müdürlerinden izinler alınmış ve ardından konu ile ilgili katılımcılara bilgi verilerek araştırmaya gönüllü olarak katılmaları istenmiştir. Sonuç olarak anket formu araştırmaya katılmak isteyen gönüllü çalışanlar üzerinde gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler istatistiksel program aracılığı ile analiz edilmiştir.

3.2. Verilerin Toplanması ve Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri 2018 Mart ve Nisan aylarında anket tekniği ile toplanmıştır. Araştırmada “Benlik Saygısı Ölçeği”, “Kontrol Odağı Ölçeği” ve “Rekabetçi Tutum Ölçeği” kullanılmıştır.

“Benlik Saygısı Ölçeği”, Roosenberg (1963) tarafından geliştirilen ve benlik saygısı düzeylerinin ölçülmesini hedefleyen 10 maddeden oluşan bir ölçektir. Ölçek Çuhadaroğlu (1985) ve Tuğrul (1994) tarafından Türkçe’ye çevrilmiş, güvenilirlik ve geçerlilik çalışması yapılmıştır. Ölçek 4’lü Likert tipinde puanlandırılmıştır Ölçekte beş olumlu ve beş olumsuz ifade yer almaktadır. Yazında benlik saygısı tek yönlü bir kavram olarak ele alındığından toplam puan kullanılmıştır. Ölçekte yer alan olumsuz (ters) ifadeler çevrildikten sonra ölçekten alınan yüksek puan yüksek benlik saygısını ifade etmektedir (Güloğlu ve Kararımak, 2010; Kararımak ve Çetinkaya, 2011). Daha önce yürütülmüş çalışmalarda geçerliği ve güvenilirliği belirtilmiş olan “Benlik Saygısı Ölçeği”nin bu araştırmada yapısal geçerliği açıklayıcı faktör analizi ve güvenilirliği iç tutarlılık analizi (Cronbach Alfa Katsayısı aracılığıyla) ile incelenmiştir. Faktör analizine ilişkin bulgularda KMO değeri ,785 olarak, Bartlett testi sonucu ki-kare değeri 2983,139 ($p=,000$) olarak ve ölçekte yer alan maddelerin faktör yükleri ,523-.854 aralığında tespit edilmiş olup katılımcıların benlik saygısı algılarının tek faktör altında toplandığı görülmektedir. Tek faktörlü bu yapının açıkladığı toplam varyans %51,218 olarak belirlenmiştir. Güvenirlik analizi sonucunda Cronbach Alfa katsayısı ,886 olarak tespit edilmiştir.

“Kontrol Odağı Ölçeği”, Rotter (1966) tarafından geliştirilen İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği’dir. Ölçek, kişilerin genel olarak denetim beklentilerinin içsellik ve dışsallık düzeyi üzerindeki yerini; pekiştiricilerin kişinin kendisi tarafından veya çevresindeki faktörlerin (kader, talih, şans vb.) denetiminde olmasına dair sahip olduğu genellenmiş inancı veya beklentiyi ölçmektedir. Türkçe’ye çevrilmesi Dağ tarafından 1991 ve 2002 yıllarında yapılmıştır. Kontrol odağı ölçeği 29 maddeden oluşmakta olup iki seçeneklidir. Testi cevaplayan katılımcılardan kendisine yakın olan seçeneği işaretlemesi istenmektedir. 29 maddenin 6 tanesi (1, 8, 14, 19, 24, 27) dolgu maddesi olduğu için puanlanmamaktadır. Diğer sorulardan 2, 6, 7, 9,

16, 17, 18, 20, 21, 23, 25 ve 29. maddelerin “a” seçenekleri; 3, 4, 5, 10, 11, 12, 13, 15, 22, 26 ve 28. maddelerin de “b” seçenekleri 1’er puan almaktadır. Böylelikle ölçeği cevaplayan bireyler 0 ile 23 arasında bir toplam puan alabilmektedir. Yükselen puanlar, dış kontrol odağı inancında artış olarak değerlendirilmektedir. Üniversite öğrencileri üzerinde yapılmış olan bir araştırmada kontrol odağı ölçeğinin geçerlik güvenirlik çalışmasında madde ve toplam puan korelasyon değerlerinin 0,11-0,48 arasında değiştiği, Cronbach Alfa katsayısının ,77 olarak bulunduğu bildirilmiştir (Şen, Amanak, Akgün ve Karagöz, 2014). Daha önce yürütülmüş çalışmalarda güvenirliği belirtilmiş olan “Kontrol Odağı Ölçeği”nin bu araştırmada güvenirliği iç tutarlılık analizi (Cronbach Alfa Katsayısı aracılığıyla) ile incelenmiş olup Cronbach Alfa katsayısı ,738 olarak tespit edilmiştir.

“Rekabetçi Tutum Ölçeği”, Akbayırlı tarafından 1998 yılında Marmara Üniversitesi Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bölümü’nde Yüksek Lisans tez çalışması için geliştirilmiştir. Akbayırlı tarafından üniversite öğrencilerine uygulanan ölçekte ilk denemelik ölçek 74 maddeden oluşmuştur. Her madde için, “Tamamen katılıyorum”, “Çoğunlukla katılıyorum”, “Kararsızım”, “Pek katılmıyorum” ve “Kesinlikle katılmıyorum” şıklarından birinin seçilmesi ve işaretlenmesini içeren beşli skala üzerinde işaretlenme yapılmaktadır. İlk uygulamadan sonra Pearson korelasyon katsayısı hesaplanmış ve r değeri ,30’un altında kalan 38 madde ölçekten çıkarılmıştır. İkinci denemelik ölçek 36 maddeden oluşmuş ve uygulamalar sonucunda yapılan temel bileşenler faktör analizi sonucunda 23 maddelik asıl ölçek elde edilmiştir. Yapılan uygulamalarda ölçeğin standart alfa iç tutarlılık katsayıları üçüncü, dördüncü ve beşinci çalışma grupları için ,88, ,92 ve ,92 olarak bulunmuştur. Ölçeğin iki yarım güvenirliliği hesaplanmış üçüncü, dördüncü ve beşinci çalışma grupları için ,91, ,92 ve ,92 olarak bulunmuştur. Son olarak test tekrar test yöntemiyle dördüncü gruba uygulamadan elde edilen veri ,38’dir (Akkaya, 2008). Ölçeğin güvenirliğini hesaplamak için yapılan araştırmalarda ölçeğin iki yarım güvenirliği, iki yarıda eşit sayıda madde bulunmadığından bu amaçla kullanılan Horst formülünden yararlanılarak belirlenmiş ve elde edilen iki yarım güvenirlik katsayıları ,91 ve ,93 olarak bulunmuştur. Ayrıca, yapılan diğer bir güvenirlik çalışmasında Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı hesaplanmış, hesaplanan alfa değeri ,945 olarak tespit edilmiştir. Yapılan çalışmalar sonucunda ölçeğin güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Akbayırlı ve Aydın, 2000).

Daha önce yürütülmüş çalışmalarda geçerliği ve güvenirliği belirtilmiş olan “Rekabetçi Tutum Ölçeği”nin bu araştırmada yapısal geçerliği açıklayıcı faktör analizi ve güvenirliği iç tutarlılık analizi (Cronbach Alfa Katsayısı aracılığıyla) ile incelenmiştir. Faktör analizine ilişkin bulgularda KMO değeri ,958 olarak, Bartlett testi sonucu ki-kare değeri 3720,822 ($p=,000$) olarak ve ölçekte yer alan maddelerin faktör yükleri ,442-,775 aralığında tespit edilmiş olup katılımcıların rekabetçi tutum algılarının üç faktör altında toplandığı görülmektedir. Bu faktörler

rekabet hazzı, sonuç odaklılık ve kıyaslama boyutlarıdır. Bu üç faktörün katılımcıların rekabetçi tutum algılarının toplamda %55,256'sını açıkladığı görülmektedir. Rekabet hazzı faktöründe yer alan maddelerin faktör yükleri ,442-,775 aralığında ve rekabet hazzının açıkladığı toplam varyans %19,522 olarak, sonuç odaklılık faktöründe yer alan maddelerin faktör yükleri ,484-,746 aralığında ve sonuç odaklılığın açıkladığı toplam varyans %18,330 olarak ve kıyaslama faktöründe yer alan maddelerin faktör yükleri ,444-,768 aralığında ve kıyaslamamın açıkladığı toplam varyans %17,404 olarak belirlenmiştir. Ölçeğin alt boyutlarının açıklanan varyansa katkılarının birbirlerine yakın olduğu görülmektedir. Güvenirlilik analizi sonucunda toplamda 23 maddeden oluşan ölçeğin Cronbach Alfa katsayısı ,945 olarak tespit edilmiştir. Ölçeği oluşturan alt boyutlar açısından Cronbach Alfa katsayısı rekabet hazzı için ,898 olarak, sonuç odaklılık için ,867 olarak ve kıyaslama için ,824 olarak tespit edilmiştir.

4. Bulgular

Araştırma kapsamında belirlenen hipotezlerin test edilmesinde bireylerin benlik saygısı ile rekabetçi tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla “korelasyon analizi” ve “regresyon analizi” ve bireylerin kontrol odağı inançlarının rekabetçi tutumları açısından farklılık gösterip göstermediğinin incelenmesi amacıyla “t-testi” kullanılmıştır.

4.1. Hipotez 1'e İlişkin Bulgular

Araştırmanın ilk hipotezi ile ilgili olarak gerçekleştirilen korelasyon analizi bulguları Tablo 1'de, regresyon analizi bulguları ise Tablo 2 ve Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 1: Benlik Saygısı ve Rekabetçi Tutum Değişkenleri Arasındaki Korelasyon Analizi Bulguları

Değişkenler	Ort.	Std.S.	1	2	3	4	5
1 Benlik saygısı	3,361	,5630	1				
2 Rekabetçi tutum	3,828	,7554	,305*	1			
3 <i>Rekabet hazzı</i>	3,893	,7808	,235*	,938*	1		
4 <i>Sonuç odaklılık</i>	3,806	,8685	,290*	,907*	,756*	1	
5 <i>Kıyaslama</i>	3,746	,8403	,338*	,899*	,773*	,748*	1

*p<0.01; **p<0.05

Araştırmada benlik saygısı ve rekabetçi tutum değişkenleri arasındaki ilişkiyi incelemek üzere gerçekleştirilen korelasyon analizinden elde edilen Tablo 1'de

yer alan bulgularda çalışanların benlik saygısı ile rekabetçi tutumları ve rekabetçi tutumun alt boyutları arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiş ve araştırmanın ilk hipotezi ile alt hipotezleri desteklenmiştir.

Tablo 2: Benlik Saygısı ve Rekabetçi Tutum Arasındaki Regresyon Analizi Bulguları

Bağımsız Değişken: Benlik saygısı						
Bağımlı Değişkenler	Düz.R²	F	β	t	p	DW
<i>Rekabetçi tutum</i>	,090	32,872 (,000*)	,305	5,733	,000*	1,85

*p<0.01; **p<0.05

Araştırmada benlik saygısının rekabetçi tutum üzerindeki etkisini ölçmek amacıyla basit doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Analiz sonuçlarının yer aldığı Tablo 2’de F istatistik değerinin anlamlı bulunduğu görülmektedir. Bu sonuç rekabetçi tutumu benlik saygısı ile açıklamaya çalışılan modelin anlamlı olduğunu göstermektedir. Düz. R² değerinin ,090 olarak ortaya çıkması rekabetçi tutumdaki yaklaşık %10’luk değişimin modelde yer alan benlik saygısı değişkeni tarafından açıklandığını göstermektedir. Tablo’da yer alan β değeri ise kişinin benlik saygısındaki bir birimlik değişiminin kişinin rekabetçi tutumunu ,305 birim arttıracakını ortaya koymaktadır. Bulgular incelendiğinde benlik saygısının rekabetçi tutum üzerinde anlamlı ve pozitif etkisi olduğu görülmektedir ve elde edilen bulgular ile araştırmanın birinci hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 3: Benlik Saygısı ve Rekabetçi Tutum Boyutları (Rekabet Hazzı, Sonuç Odaklılık, Kıyaslama) Arasındaki Regresyon Analizi Bulguları

Bağımsız Değişken: Benlik saygısı						
Bağımlı Değişkenler	Düz.R²	F	β	t	p	DW
<i>Rekabet hazzı</i>	,052	18,779 (,000*)	,235	4,333	,000*	1,34
<i>Sonuç odaklılık</i>	,081	29,366 (,000*)	,290	5,419	,000*	1,23
<i>Kıyaslama</i>	,111	41,156 (,000*)	,338	6,415	,000*	1,31

*p<0.01; **p<0.05

Araştırmada benlik saygısının rekabetçi tutum boyutları üzerindeki etkisini ortaya koyabilmek için basit doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Tablo 3’te yer alan bulgular incelendiğinde; rekabetçi tutum boyutlarından “rekabet hazzı” boyutunun %5,2’sinin (F=18,779, p=,000; Düz.R²=,052), “sonuç odaklılık” boyutunun %8,1’inin (F=29,366, p=,000; Düz.R²=,081) ve “kıyaslama” boyutunun %11,1’inin (F=41,156, p=,000; Düz.R²=,111) benlik saygısı tarafından

açıklandığı görülmektedir. Ayrıca, Durbin-Watson istatistiği değerinin 1 - 2 değerleri arasında olduğu ve oto korelasyon olmadığı söylenebilir. Bu bağlamda, araştırmanın birinci hipotezine ilişkin alt hipotezler olarak H_{1a} , H_{1b} ve H_{1c} kabul edilmiştir.

4.2. Hipotez 2'ye İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci hipotezi ile ilgili olarak gerçekleştirilen t-testi bulguları Tablo 4 ve Tablo 5'te yer almaktadır.

Tablo 4: İç ve Dış Kontrol Odaklı Çalışanların Rekabetçi Tutuma İlişkin Puanları Arası t-Testi Bulguları

Kontrol Odağı	N	X	Std.S.	df	t	p	Levene's
İç kontrol odaklılık	147	3,769	,8114	320	-1,279	,202	,105
Dış kontrol odaklılık	175	3,877	,7036				

* $p < 0.01$; Levene's Test $p > 0.05$ dağılım homojendir.

Araştırmanın ikinci hipotezinin test edilmesi amacıyla bağımsız örneklem t-testi kullanılmıştır. Tablo 4'te yer alan bulgular incelendiğinde araştırmanın ikinci hipotezi reddedilmektedir ($p = ,202$; $p > 0.01$). Dolayısıyla çalışanların kontrol odağı ile rekabetçi tutumları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Tablo 5: İç ve Dış Kontrol Odaklı Çalışanların Rekabetçi Tutum Boyutlarına İlişkin Puanları Arası t-Testi Bulguları

Rekabetçi Tutum	Kontrol Odağı	N	X	Std.S.	df	t	p	Levene's
Rekabet hazzı	İç kontrol odaklılık	147	3,839	,8399	320	-	,255	,153
	Dış kontrol odaklılık	175	3,939	,7269				
Sonuç odaklılık	İç kontrol odaklılık	147	3,762	,9189	320	-,829	,408	,134
	Dış kontrol odaklılık	175	3,842	,8246				
Kıyaslama	İç kontrol odaklılık	147	3,662	,8780	320	-	,101	,354
	Dış kontrol odaklılık	175	3,816	,8031				

* $p < 0.01$; Levene's Test $p > 0.05$ dağılım homojendir.

Araştırmanın ikinci hipotezinin alt hipotezlerinin (H_{2a} , H_{2b} , H_{2c}) test edilmesi amacıyla bağımsız örneklem t-testi kullanılmıştır. Tablo 5’te yer alan bulgular incelendiğinde, her bir boyut için $p > 0.01$ olduğundan H_{2a} , H_{2b} ve H_{2c} reddedilmektedir. Dolayısıyla çalışanların kontrol odağı ile rekabetçi tutumun alt boyutlarından “rekabet hazzı”, “sonuç odaklılık” ve “kıyaslama” boyutları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

5. Tartışma ve Sonuç

Araştırmada benlik saygısı ile rekabetçi tutum arasındaki ilişki incelenmiş ve buna ilişkin hipotezlerin testinde korelasyon ve regresyon analizlerinden yararlanılmıştır. Araştırmada benlik saygısının rekabetçi tutum üzerindeki etkisini ölçmek amacıyla basit doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları incelendiğinde rekabetçi tutum ve boyutlarındaki değişimin modelde yer alan benlik saygısı tarafından açıklandığı görülmektedir. Yapılan analizler sonucunda oluşturulan hipotezlerden H_1 ile H_{1a} , H_{1b} ve H_{1c} hipotezleri kabul edilmiştir. Dolayısıyla çalışanların benlik saygısı düzeyleri kişinin rekabetçi tutumlarını anlamlı ve pozitif yönde etkilemektedir. Yazın incelemesinde benlik saygısı ve rekabetçi tutum ilişkisini ele alan bir araştırmaya rastlanmamakla birlikte elde edilen bulgular ile uyumlu biçimde benlik saygısı ile ilgili çalışmalar benlik saygısı yüksek olan bireylerin, başarıma isteği, iyimserlik, zorluklardan yılmama ve kendine güven gibi pozitif psikolojik özelliklerle birlikte, kendilerini değerli ve kabul edilmeye değer, önemli ve yararlı kişiler olarak görme eğiliminde olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte çalışmalar benlik saygısı yüksek olan bireylerin kişilerle olan ilişkilerinde başarılı, girişken, aktif, yeni fikirlere açık, rahat ve araştırmacı özelliklerinden dolayı toplumda daha aktif görevler aldıklarını ortaya koymaktadır (Adalı, 2013). Benlik saygısı bireyin yaşamının hemen hemen her alanında önemli görülmektedir (Tatlı, 2012). Benlik saygısının yazında rekabetçi tutum ile ilişkisinin de farklı çalışmalar ile değerlendirilebileceği düşünülen kıskançlık (Vrabel, Zeigler-Hill ve Southad, 2017), yalnızlık (Karahana vd., 2004), işkoliklik (Aziz, Zamyar ve Wuensch, 2017), psikolojik sağlık (Özdemir ve Adıgüzel, 2021) gibi kavramlar ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Bu bağlamda mevcut araştırma bulguları ileride benlik saygısı ve rekabetçi tutumun birlikte ya da ayrı olarak farklı değişkenlerle inceleneceği araştırmalara katkı sağlayacaktır. Ayrıca yazında çalışanların benlik saygısının korunmasının ve geliştirilmesinin, her bir bireyin refahı ve bir bütün olarak örgütün refahına fayda sağlayacağı (Kuster, Orth ve Meier, 2013) vurgulanmaktadır.

Bankacılık sektörünün içinde bulunduğu yoğun rekabet koşulları çalışanlarında kendi aralarında yoğun rekabet içinde olmalarını beraberinde getirmektedir. Çalışanların kendilerine tanımlanan hedeflere ulaşabilmeleri için yoğun çalışma içinde olmaları ve hedeflerine odaklanmaları zorunluluk haline gelmiştir. Bu dinamik çalışma ortamında bireylerin benlik saygısı düzeyinin yüksek olması

kişinin başarıma isteğinin artmasına, daha üretken ve girişken olmasına, çevresi üzerinde etkili olabilmek için rekabet halinde olmasına neden olacaktır. Benlik saygısı düşük olan bireylerin ise kendilerine güvenlerinin az olması, başarıma ve mücadele etme isteğinin az olması iş ortamında mücadele etmekten ve rekabetten kaçınmalarına sebep olabilir. Dolayısıyla bankacılık ve finans sektörünün doğası gereği benlik saygısı düşük bireyler için uygun bir sektör olmadığı değerlendirilebilir. Bu tespitler araştırma kapsamında oluşturulan birinci hipotezde yer alan benlik saygısının rekabetçi tutumun alt boyutları olan rekabet hazzı, sonuç odaklılık ve kıyaslama boyutlarını da desteklemekte ve benlik kavramı ile aralarında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Yüksek benlik saygısına sahip bireyler, kendine güvenen, hedeflediklerini başarıma isteğinde olan, çevresiyle kendini kıyaslama eğiliminde olan ve aynı zamanda mücadele etmeyi seven kişiler olduğundan rekabetten haz almakta, kendini sonuca ulaştıran eylemlere yani hedeflerine yönelebilmektedir. Düşük benlik saygısına sahip kişiler ise, özgüvenlerinin yetersizliği, başarıma isteklerinin az olması, gelecekle ve kendileri ile ilgili beklentilerinin net olmaması nedeniyle rekabet ortamından kaçınabilir. Ayrıca kendilerini sürekli edilgen olarak görmelerinden dolayı çevreleri ile kendilerini kıyaslamaktan uzaklaşabilir. Bu bağlamda bankacılık sektöründe çalışan bireylerin benlik saygısı düzeyleri ne kadar yüksek olursa rekabetçi tutum içinde olmaları da o derece kuvvetli ve pozitif yönde olacaktır.

Araştırmada bireylerin kontrol odağına yönelik inançları yani iç ya da dış kontrol odaklı olmaları arasında rekabetçi tutumlarına yönelik farklılık olup olmadığı incelenmiş ve buna ilişkin hipotezlerin test edilmesinde t-testi kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda oluşturulan H_2 , H_{2a} , H_{2b} ve H_{2c} hipotezleri reddedilmiştir. Reddedilen hipotezlere bakıldığında ise çalışanların kontrol odağı ile rekabetçi tutumları ve rekabetçi tutumu oluşturan alt boyutlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı tespit edilmiştir. Yazın incelemesinde kontrol odağı ve rekabetçi tutum ilişkisini ele alan bir araştırmaya rastlanmamakla birlikte elde edilen bulgulardan farklı olarak yazında kontrol odağının rekabetçi tutum ile ilişkisinin de farklı çalışmalar ile değerlendirilebileceği düşünülen makyavelizm (Ayaz, Kurşuncu ve Çavuş, 2020), psikolojik dayanıklılık (Tekeli ve Tekeli, 2021), iş doyumu (Akbolat, Işık ve Uğurluoğlu, 2011), tükenmişlik (Tümkiye, 2000), psikolojik sermaye (Çetin, Hazır ve Basım, 2013: 46), örgütsel muhalefet (Kaya, 2016), mükemmeliyetçilik (Karataş, 2012). işe adanma ve yenilikçi iş davranışı (Tekeli ve Özkoç, 2021) gibi kavramlar ile ilişkisi üzerinde durulmaktadır. Bu bağlamda mevcut araştırma bulguları ileride kontrol odağı ve rekabetçi tutumun birlikte ya da ayrı olarak farklı değişkenlerle inceleneceği araştırmalara katkı sağlayacaktır. Yazın incelemesi sonucu oluşturulan araştırma varsayımlarından biri olan bireylerin iç kontrol odaklılık inançlarının rekabetçi tutumlarını etkileyeceği varsayımının araştırmada desteklenmemesinin nedeni olarak çalışanların bankacılık sektörünün kendine has dinamikleri nedeniyle ast-üst ilişkisinin sert olması, sorunların açıkça dile getirilememesi ve yine aynı

şekilde kişinin sektörün gerektirdiği bilgi ve girişimci özelliklere sahip olmamasını açıkça kabul etmemesinden kaynaklandığı düşünölmektedir. Genel anlamda bankacılık sektöründe çalışanların farklı lisans eğitim programlarından mezun olanlardan oluştuğu düşünöldüğünde özellikle ikinci faktörün daha fazla öne çıkacağı değerlendirilebilir.

Araştırmanın yürütölmesi sürecinde bankaların piyasada tutunma, daha çok müşteriye ulaşma, bankacılık hizmet ve ürünlerinin daha fazla pazarlanma çabası, müşteri memnuniyeti, net karlılığı arttırma gibi sektörün her alanında aktif olarak yer edinme hedefi olduğundan araştırmaya konu uygulama yapılırken banka ya da şube ayırımına gidilmemiştir. Günümüz şartlarında tüm bankalar aynı hedef ve aynı rekabetçi tutum içindedir. Bununla birlikte araştırma Kastamonu il ve ilçe merkezlerinde uygulandığından farklı illerde ya da Türkiye genelinde uygulanması da değerlendirilebilir. Benlik saygısı ve rekabetçi tutum arasında pozitif ve anlamlı ilişkinin bulunduğu bu çalışmanın farklı meslek gruplarında ve sektörlerde de uygulanması alandaki yazına yarar sağlamasının yanı sıra iş hayatındaki olguların daha iyi anlaşılmasına da katkı sağlayacaktır. Araştırma konusu ile ilgili yazın incelendiğinde benlik saygısı ve rekabetçi tutum üzerine daha fazla çalışmanın yapılması ihtiyacı göze çarpmaktadır. Benzer şekilde alan yazın incelendiğinde örgütsel bağlamda benlik saygısı, kontrol odağı ve rekabetçi tutum kavramlarının birlikte çalışılacağı araştırmaların tasarlanmasının gerek akademik yazına gerekse iş yaşamına önemli katkıları olacağı düşünölmektedir.

Araştırmada çalışanların benlik saygılarının artmasının rekabetçi tutum üzerindeki pozitif etkisi dikkate alındığında çalışanların benlik saygısı düzeylerini arttırıcı, kendine güvenen, başarma isteğinde olan ve zorluklarla mücadele etmeyi seven kişiler olması için çeşitli eğitim programlarının düzenlenmesi faydalı olacaktır. Araştırmada benlik saygısının rekabetçi tutumu etkilediği tespit edilirken kontrol odağı ile rekabetçi tutum arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Dolayısıyla bu durumun sebeplerinin bundan sonraki araştırmalarda ele alınması kavramların ve olguların daha iyi anlaşılabilmesi açısından önemli olacaktır.

Kaynakça

- Adalı, G. (2013). *Miyokart infarktüsü geçirmiş hastalara uygulanan kardiyak rehabilitasyonun benlik saygısı üzerine etkisi ve benlik saygısını etkileyen faktörler*, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Isparta.
- Adler, A. (1998). *Yaşama sanatı*. (Çev: K. Şipal). İstanbul: Say Yayınları.
- Akbayırılı, Y., & Aydın, B. (2000). Bir ölçek geliştirme çalışması: Rekabetçi tutum ölçeği (RTÖ): Geliştirilmesi, güvenilirliği ve geçerliliği. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12, 9-24.
- Akbayırılı, Y. B. (1998). *Bir ölçek geliştirme çalışması: Rekabetçi tutum ölçeği (RTÖ): Geliştirilmesi, güvenilirliği ve geçerliliği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Akbolat, M., Işık, O., & Uğurluoğlu, Ö. (2011). Sağlık çalışanlarının kontrol odağı, iş doyumu, rol belirsizliği ve rol çatışmasının karşılaştırılması. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 29(2), 23-48.
- Akkaya, S. (2008). *Ortaöğretim (lise) öğrencilerinde rekabetçi tutum ile ana-baba tutumları arasındaki ilişki düzeyi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Arcak, O. T. (1995). *Üniversite öğrencilerinde saldırganlık, benlik saygısı ve denetim odağı ilişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aziz, S., Zamary, S., & Wuensch, K. (2017). The endless pursuit for self-validation through attainment: An examination of self-esteem in relation to workaholism. *Personality and Individual Differences*, 121, 74-79.
- Ayaz, E., Kurşuncu, R. S., & Çavuş, M. F. (2020). Kontrol odağı ve makyavelizm arasındaki ilişkinin incelenmesi üzerine bir araştırma. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 49, 188-202.
- Aydoğan, E., Erden, P., Bıyık, Y., & Bingöl, D. (2017). Örgütsel yaşamda beş faktör kişilik özellikleri açısından sosyal karşılaştırma yönelimi: Akademisyenler üzerinde bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 17(33), 19-29.

- Balkıs, M., & Duru, E. (2010). Akademik erteleme eğilimi, akademik başarı ilişkisinde genel ve performans benlik saygısının rolü. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27, 159-170.
- Baltaş, Z., & Baltas, A. (2000). *Stres ve başa çıkma yolları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Basım, N., & Şeşen, H. (2008), Çalışanların kontrol odaklarının örgütiçi girişimcilik tutumları ile ilişkisi: Kamu sektöründe bir araştırma. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63(3), 49-61.
- Baumeister, R. F., Tice, D. M., & Hutton, D. G. (1989). Self-presentational motivations and personality differences in self-esteem. *Journal of Personality*, 57, 547-579.
- Bayrakçı, M. (2007). Sosyal öğrenme kuramı ve eğitimde uygulanması. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 198-209.
- Birel, S. (2012). *Lise öğrencilerinin bazı değişkenlere göre rekabetçi tutum, psikolojik belirtiler ve problem çözme beceri düzeyleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 19 Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Burger, J. M. (2006). *Kişilik*. (Çev: İ. D. Erguvan Sarıoğlu). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Can, H., Azizoğlu, Ö. A., & Aydın, E. M. (2015). *Örgütsel davranış*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Coopersmith, S. (1967). *The antecedents of self-esteem*. San Francisco: W. H. Freeman and Company.
- Çetin, F. (2011). Örgütiçi girişimcilikte özyeterlilik algısı ve kontrol odağının rolü. *Business and Economics Research Journal*, 2(3), 69-85.
- Çetin, F., Hazır, K., & Basım, H. N. (2013). Destekleyici örgüt kültürü ile örgütsel psikolojik sermaye etkileşimi: Kontrol odağının aracılık rolü. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 31(1), 31-52.
- Çınar, O., & Karcioğlu, F. (2013). Büro yönetimi bölümü öğrencilerinin umutsuzluk düzeyleri ve kontrol odağı inançları üzerine bir araştırma: Erzincan Üniversitesi MYO uygulaması. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(3), 283-296.

- Çuhadaroğlu, F. (1985). Gençlerde benlik saygısı ile ilgili bir araştırma. *XXI. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi*. Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi.
- Dağ, İ. (1991). Rotter'in iç-dış kontrol odağı ölçeği (RİDKOÖ)'nin üniversite öğrencileri için güvenilirliği ve geçerliği. *Psikoloji Dergisi*, 7(26), 10-16.
- Dağ, İ. (2002). Kontrol odağı ölçeği (KOÖ): Ölçek geliştirme, güvenilirlik ve geçerlik çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 17 (49), 77-90.
- Delikoyun, D. (2017). *Üniversite öğrencilerinde duygusal zeka ve benlik saygısı arasındaki ilişki*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Demirkan, S. (2006). *Özel sektördeki yöneticilerin ve çalışanların bağlanma stilleri, kontrol odağı, iş doyumu ve beş faktör kişilik özelliklerinin araştırılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Doğan, T., & Eryılmaz, A. (2013). İki boyutlu benlik saygısı ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33, 107-117.
- Driscoll, M. P. (2012). *Öğretim süreçleri ve öğrenme psikolojisi*. (Çev: Ö. F. Tutkun., S. Okay. & E. Şahin). Ankara: Anı Yayınları.
- Erdoğmuş, N. (1999). Kişilerde iç çatışma nedeni olarak rekabet-işbirliği ikilemi. *Bilgi*, 1, 45-60.
- Erkmen, N., & Çetin, M. Ç. (2007). Beden eğitimi öğretmenlerinin denetim odağının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, 211-222.
- Festinger, L. (1954). A theory of social comparison processes. *Human Relations*, 7(2), 117-140.
- Fromm, E. (2001). *İtaatsizlik üzerine*. (Çev: A. Sayın). İstanbul: Kariyer Yayınları
- Gençtan, E. (2013). *Varoluş ve psikiyatri*. (8. Basım). İstanbul: Metis Yayınları.
- Güloğlu, B., & Kararımak, Ö. (2010). Üniversite öğrencilerinde yalnızlığın yordayıcısı olarak benlik saygısı ve psikolojik sağlık. *Ege Eğitim Dergisi*, 11(2), 73-88.

- Günday, M. (2010). Benlik saygısı-özsaygı gelişimi. <http://www.aktuelpsikoloji.com/benlik-saygisi-ozsaygi-gelisimi-857yy.htm> (Erişim Tarihi: 23.09.2019).
- Heider, F. (1958). *The psychology of interpersonal relations*. New York: John Wiley & Sons.
- Horney, K. (2007). *Çağımızın nevrotik kişiliği* (Çev: S. Koçak). İstanbul: Doruk Yayınları.
- James, W. (1963). *The principles of psychology*. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Karaca, Y. (2012). Pazarlama stratejileri. Ö. Torlak & R. Altunışık (Ed.) içinde *İşletme analizi*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Karadağ, G., Güner, İ., Çuhadar, D., & Uçan, Ö. (2008). Gaziantep Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu hemşirelik öğrencilerinin benlik saygıları. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 3(7), 29-39.
- Karahan, T. F., Sardoğan, M. E., Şar, A. H., Ersanlı, E., Kaya, S. N., & Kumcağız, H. (2004). Üniversite öğrencilerinin yalnızlık düzeyleri ile benlik düzeyleri arasındaki ilişkiler. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 27-39.
- Kararınmak, Ö., & Çetinkaya, R. S. (2011). Benlik saygısının ve denetim odağının psikolojik sağlamlık üzerine etkisi: Duyguların aracı rolü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(35), 30-43.
- Karataş, Z. (2012). Kontrol odağının yordayıcıları olarak saldırganlık ve çok boyutlu mükemmeliyetçilik. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(3), 245-260.
- Kaya, A., & Saçkes, M. (2004). Benlik saygısı geliştirme programlarının ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin benlik saygısı düzeylerine etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(21), 49-55.
- Kaya, Ç. (2016). Kontrol odağı ve örgütsel muhalefet arasındaki ilişki üzerine bir araştırma. *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, 12(46), 83-84.
- Kaya, Z., & Savaşlı, Y. (2020). Ergenlerin sosyal karşılaştırma ve duygusal öz-yeterlik düzeylerinin demografik değişkenlere göre incelenmesi. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 8(20), 71-105.
- Kayabaşı, A. (2014). Pazarlama ilkeler ve yönetim. B. Z. Erdoğan (Ed.) içinde *Pazarlama ve rekabet*. Bursa: Ekin Yayınları.

- Korkmaz, İ. (2015). Eğitim psikolojisi. B. Yeşilyaprak (Ed.) içinde *Sosyal öğrenme kuramı*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Korkmaz, M. (1996). *Yetişkin örneklem için bir benlik saygısı ölçeğinin güvenirlik ve geçerlik çalışması*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Kuster, F., Orth, U., & Meier, L. L. (2013). High self-esteem prospectively predicts better work conditions and outcomes. *Social Psychological and Personality Science*, 4(6), 668-675.
- Küçükkaragöz, H. (1998). *İlkokul öğretmenlerinde kontrol odağı ve öğrencilerinin kontrol odağının oluşumuna etkileri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Malkoç, A., & Erginsoy, D. (2008). Rekabetçi tutum, bilişsel çarpıtmalar ve çok boyutlu kıskançlık. *İstanbul Üniversitesi Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, 28 (1), 1-14.
- Odabaşı, Y. & Barış, G. (2007). *Tüketici davranışı*. İstanbul: Mediacat Yayınları.
- Özdemir, N. (2004). *Üniversite öğrencilerinde sosyal fobi ile benlik saygısı arasındaki ilişki ve etkileyen faktörler*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
- Özdemir, N., & Adıgüzel, V. (2021). Sağlık çalışanlarında sosyal zekâ, benlik saygısı ve psikolojik sağlamlık arasındaki ilişki ve etkileyen faktörler. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 12(1), 18-28.
- Rosenberg, N. (1963). Technological change in the machine tool industry. 1840-1910. *The Journal of Economic History*, 23, 414-443.
- Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. New Jersey: Princeton University Press.
- Rotter, J. B. (1966). Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. *Psychological Monographs: General and Applied*, 80(1), 1-28.
- Specht, N., Fichtel, S., & Meyer, A. (2007). Perception and attribution of employees' effort and abilities: The impact on customer encounter satisfaction. *International Journal of Service Industry Management*, 18(5), 534-554.
- Spector, P. E. (1982). Behavior in organizations as a function of employee's locus of control. *Psychological Bulletin*, 91(3), 482-497.

- Şen, E., Amanak, K., Akgün, E., & Karagöz, D. (2014). Ebelik öğrencilerinde kontrol odağı ve problem çözme beceri düzeyleri ilişkisi. *Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(2), 94-99.
- Tatlı, E. (2012). *Benlik saygısı ve şüphe durumları yönünden gençlerin siyasal reklamlara yaklaşımı*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- TBB (Türkiye Bankalar Birliği). (2017). İllere ve bölgelere göre bilgiler. <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/veri-sorgulama-sistemi/illere-ve-bolgelere-gore-bilgiler/73>. (Erişim Tarihi: 18.11.2017).
- TDK (Türk Dil Kurumu). (2019). Benlik kavramı. <https://sozluk.gov.tr/>. (Erişim Tarihi: 16.10.2019).
- Tekeli, M., & Tekeli, E. K. (2021). Kontrol odağının psikolojik dayanıklılık üzerine etkisinde duygusal zekânın aracı rolü: Otel işletmelerine yönelik bir uygulama. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 9(1), 1-23.
- Tekeli, M., & Özkoç, A. G. (2021). İşe adanmanın yenilikçi iş davranışına etkisinde kontrol odağının düzenleyici rolü: Yiyecek-İçecek departmanı çalışanlarına yönelik bir uygulama. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 969-984.
- Topses, G. (2009). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Tuğrul, C. (1994). Alkoliklerin çocuklarının aile ortamındaki stres kaynakları, etkileri ve stresle başa çıkma yolları. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9, 57-73.
- Tümkaya, S. (2000). İlkokul öğretmenlerindeki denetim odağı ve tükenmişlikle ilişkisi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8, Özel Sayı, 1-8.
- Uray, R. (2010). *Ekonomik büyüme, verimlilik ve rekabet*. İstanbul: Kumsaati Yayınları.
- Uysal, D. (2000). Teknolojik gelişim ve global rekabet üzerine etkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6, 29-38.
- Vrabel, J. K., Zeigler-Hill, V., & Southad, A. C. (2017). Self-esteem and envy: Is state self-esteem instability associated with the benign and malicious forms of envy?. *Personality and Individual Differences*, 123, 100-104.
- Weiner, B. (1985). An attributional theory of achievement motivation and emotion. *Psychological Review*, 92(4), 548-573.

- Yavuzer, H. (2000). *Eğitim ve gelişim özellikleriyle okul çağı çocuğu*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yenidünya, A. (2005). *Lise öğrencilerinde rekabetçi tutum, benlik saygısı ve akademik başarı ilişkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yeşilyaprak, B. (1990). Denetim odağının belirleyicileri ve değişimine ilişkin açıklamalar: Bir eleştirel değerlendirme. *Psikoloji Dergisi*, 7(25), 41-52.
- Yıldız, M. (2006). Benlik kavramı ve benliğin gelişiminde dinin rolü. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 23, 87-127.
- Yorgancılar, F. N. (2006). Sürdürülebilir rekabet anlayışı olarak yenilik yeteneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 15(21), 379-417.

Competitive Attitude of Employees: Explanatory Role of Self-Esteem and Locus of Control

Extended Abstract

1. Introduction

Self-esteem is expressed as the individual's self-knowledge and self-satisfaction. Thus, low or high self-esteem is important in the society the individual lives in. It will be beneficial for the individual to know himself, to be aware of what he can or cannot do in the business environment. Individuals with high self-esteem can be thought of as challenging, self-confident, and competitive. Human, by nature, tries to make a difference in the social environment they are in, to be accepted, and to make those around them under their control. The internal locus of control increases the motivation of individuals and leads them to be more creative and academically successful. Individuals with an external locus of control, on the other hand, are considered to be passive, skeptical, do not like to struggle, and attribute the reason for the events that happen to them to luck or fate. Therefore, it can be thought that individuals with internal locus of control will tend to exhibit competitive attitude, while individuals with external locus of control will be passive against their competitors. Having high self-esteem and being internal locus of control in the business life where competition is intense can lead individuals to compete and surpass their competitors, thus enabling them to be successful in competitive environments. In this context, a need arises in the literature to examine the relationship between self-esteem and locus of control and competitive attitude in a theoretical and empirical context. The aim of this study is to reveal the explanatory role of self-esteem and locus of control on employees' competitive attitude in the organizational context. The main hypotheses of the study are composed to determine if "there is a relationship between employees' self-esteem and competitive attitude (H_1)", and "there is a significant difference between employees' locus of control and competitive attitude (H_2)". It is thought that the current study will contribute significantly to the lack of examining both competitive attitude and its relationship with self-esteem and locus of control in the literature, and will be an original study that will support future researches on these concepts.

2. Methodology

The data of the study were collected by the questionnaire technique. The sample of the study consists of 322 employees working at banks located in the city center of Kastamonu and its districts. Rosenberg Self-Esteem Scale, Rotter's Locus of Control Scale, and Akbayırlı's Competitive Attitude Scale were utilized in the study. "Self-Esteem Scale" is a 10-item scale developed by Roosenberg (1963) that aims to measure self-esteem levels. The scale was translated into Turkish by Çuhadaroğlu (1985) and Tuğrul (1994). "Locus of Control Scale" is the Internal-External Locus of Control Scale developed by Rotter (1966). It was translated into Turkish by Dağ in 1991 and 2002. "Competitive Attitude Scale" was developed by Akbayırlı in 1998. Structural validity and reliability of the scales, whose validity and reliability were stated in previous studies, were examined and confirmed by explanatory factor analysis and internal consistency analysis (via Cronbach's Alpha Coefficient) in the current study.

3. Findings

For testing the hypotheses determined within the scope of the study, "correlation analysis" and "regression analysis" were used to examine the relationship between self-esteem and competitive attitude of individuals, and "t-test" was used to examine whether individuals' locus of control beliefs differ in terms of their competitive attitude. In the findings obtained from the correlation

analysis carried out to examine the relationship between self-esteem and competitive attitude variables in the study, it was determined that there was a significant and positive relationship between self-esteem and competitive attitude of employees. Besides, simple linear regression analysis was performed to measure the effect of self-esteem on competitive attitude. When the findings were examined, it was determined that self-esteem had a significant and positive effect on competitive attitude and its sub-dimensions (competitive pleasure, result orientation, benchmarking), and the first hypothesis of the study and its sub-hypotheses were accepted with these findings. In the study, independent sample t-test was used to examine whether individuals' locus of control beliefs differ in terms of their competitive attitude. According to the findings, it was determined that there was no significant difference between employees' locus of control and competitive attitude and its sub-dimensions (competitive pleasure, result orientation, benchmarking). Therefore, the second hypothesis of the study and its sub-hypotheses were rejected.

4. Conclusion

Self-esteem is considered important in almost every aspect of an individual's life (Tatlı, 2012). In addition, studies reveal that individuals with high self-esteem take more active roles in society due to their successful, sociable, active, open-minded, and investigative characteristics in their relations with people (Adalı, 2013). In the current study, it was determined that the change in competitive attitude and its sub-dimensions was explained by self-esteem. Although there is no research found on the relationship between self-esteem and competitive attitude in the literature review, it can be seen in the researches that self-esteem is associated with the concepts such as jealousy (Vrabel, Zeigler-Hill & Southad, 2017), loneliness (Karahana et al., 2004), workaholism (Aziz, Zamarly & Wuensch, 2017), and psychological resilience (Özdemir & Adıgüzel, 2021). Therefore, the relationship between these concepts and competitive attitude can be evaluated in future studies. In the current study, it was determined that there was no significant difference between employees' locus of control and competitive attitude and its sub-dimensions. Although there is no research found on the relationship between locus of control and competitive attitude in the literature review, it can be seen in the researches that locus of control is associated with the concepts such as machiavellianism (Ayaz, Kurşuncu & Çavuş, 2020), psychological resilience (Tekeli & Tekeli, 2021), job satisfaction (Akbolat, Işık & Uğurluoğlu, 2011), burnout (Tümkiye, 2000), psychological capital (Çetin, Hazır & Basım, 2013: 46), organizational dissent (Kaya, 2016), perfectionism (Karataş, 2012), work dedication and innovative work behavior (Tekeli & Özkoç, 2021). Therefore, the relationship between these concepts and competitive attitude can be evaluated in future studies. It is thought that designing studies in which the concepts of self-esteem, locus of control, and competitive attitude will be discussed together or with different variables in the organizational context will make significant contributions to both academic literature and business life.